

Република Србија
ВРХОВНИ СУД
Рев 13580/2023
09.04.2025. године
Београд

У ИМЕ НАРОДА

Врховни суд, у већу састављеном од судија: Мирјане Андријашевић, председника већа, Иване Рађеновић и Владиславе Милићевић, чланова већа, у парници тужиоца АА из ..., чији је пуномоћник Никола Тадић, адвокат из ..., против тужене Републике Србије – Министарство правде, Београд, коју заступа Државно правобранилаштво – Одељење у Новом Саду, ради рехабилитационог обештећења, одлучујући о ревизији тужиоца изјављеној против пресуде Апелационог суда у Новом Саду Гж 2543/22 од 10.11.2022. године, у седници одржаној 09.04.2025. године, донео је

ПРЕСУДУ

ОДБИЈА СЕ, као неоснована, ревизија тужиоца изјављена против пресуде Апелационог суда у Новом Саду Гж 2543/22 од 10.11.2022. године у преиначујућем делу става првог изреке и у ставу другом изреке.

Образложење

Пресудом Вишег суда у Новом Саду П 633/21 од 08.08.2022. године, ставовима првим и другим изреке, усвојен је тужбени захтев и обавезана тужена да тужиоцу на име материјалне штете по основу рехабилитационог обештећења исплати износ од укупно 12.375.024,11 динара и то: на име изгубљене зараде – плате за обављени неплаћени рад током издржавања казне за период од 24.03.1951. године до 10.11.1953. године, са увећањем за прековремени рад, у оквиру периода издржавања казне износ од 2.303.735,84 динара; на име обављеног рада суботом, недељом и државним празницима током издржавања казне за период од 24.03.1951. године до 10.11.1953. године, са увећањем за прековремени рад у оквиру периода издржавања казне, износ од 1.834.879,95 динара; на име губитка пензије за период противзаконитог лишења слободе који је уређен чланом 22. став 1. Закона о рехабилитацији износ од 2.980.744,32 динара и на име разлике између пензија које би примао да није било штетног догађаја и пензије коју прима данас после штетног догађаја износ од 5.255.664,00 динара, све са законском затезном каматом од 14.07.2022. године до исплате. Ставом трећим изреке, обавезана је тужена да тужиоцу накнади трошкове парничног поступка у износу од 458.527,00 динара, са законском затезном каматом од

извршности пресуде до исплате. Ставом четвртим изреке, одбијен је предлог тужиоца за ослобађање од обавезе плаћања судске таксе.

Пресудом Апелационог суда у Новом Саду Гж 2543/22 од 10.11.2022. године, ставом првим изреке, жалба тужене је делимично усвојена, а делимично одбијена, па је првостепена пресуда преиначена тако што је одбијен тужбени захтев тужиоца за исплату на име изгубљене зараде-плате за обављени неплаћени рад током издржавања казне за период 24.03.1951. године до 10.11.1953. године, са увећањем за прековремени рад у оквиру периода издржавања казне, у износу од 2.303.735,84 динара, и на име обављеног рада суботом, недељом и државним празницима током издржавања казне за период од 24.03.1951. године до 10.11.1953. године, са увећањем за прековремени рад у оквиру периода издржавања казне, у износу од 1.834.879,95 динара, све са законском затезном каматом од 14.07.2022. године до исплате, док су трошкови парничног поступка снижени на износ од 415.991,00 динара, са законском затезном каматом од дана извршности до исплате, а у преосталом усвајајућем, а непреиначеном делу првостепена пресуда је потврђена. Ставом другим изреке, обавезан је тужилац да туженој надокнади трошкове другостепеног поступка у износу од 45.000,00 динара, са законском затезном каматом од извршности до исплате.

Против правноснажне пресуде донете у другом степену тужилац је благовремено изјавио ревизију због битне повреде одредаба парничног поступка и погрешне примене материјалног права, побијајући је у преиначујућем делу и у погледу одлуке о трошковима парничног поступка.

У спроведеном поступку није учињена битна повреда одредаба парничног поступка из члана 374. став 2. тачка 2. ЗПП на коју ревизијски суд пази по службеној дужности. Ревизијске наводе којима се указује на битну повреду одредаба парничног поступка из члана 374. 2. тачка 12. ЗПП, Врховни суд није разматрао јер, према члану 407. ЗПП, не може бити разлог за изјављивање ревизије.

Према утврђеном чињеничном стању, тужилац је рођен у ... дана ...1929. године. Лишен је слободe дана 24.03.1951. године, у време када је био студент ... факултета у Београду. Решењем Среског јавног тужилаштва у Вршцу број 9/51 од 27.03.1951. године, отворена је истрага против тужиоца и одређен му је истражни затвор због основане сумње да је починио кривично дело из члана 9. Закона о кривичним делима против народа и државе и помагање у илегалном прелазу границе. Решењем Комисије за прекршаје Народног одбора ИИ Реона Града Београда бр. 801/1951 од 05.11.1951. године, тужилац је осуђен на казну лишења слободe (поправног рада) у трајању од месец дана, те је у циљу преваспитавања упућен на друштвено – користан рад у трајању од две године. Тужилац је био слабог здравља, услед чега се залагао на раду у складу са својим могућностима, осам месеци је радио у радном строју, након тога на лакшим пословима (у хлебари, а после као травар). За период од осам месеци који је провео у радном строју, тужилац је радио прековремено, а све време је радио суботом, недељом и државним празницима. Пуштен је на слободу 10.11.1953. године.

Решењем Вишег суда у Новом Саду Рех 103/12 од 08.07.2013. године (правноснажно 12.09.2013. године), усвојен је захтев предлагача, овде тужиоца, па је

утврђено да је решењем Комисије за прекршаје Народног одбора ИИ Реона Града Београда бр. 801/51 од 05.11.1951. године ништаво од тренутка доношења и да су ништаве све правне последице, те се рехабилитационо лице сматра неосуђиваним. Дана 27.07.2021. године, тужилац се обратио Министарству правде Републике Србије – Комисији за рехабилитационо обештећење захтевом за рехабилитационо обештећење. Одлуком Министарства правде Републике Србије - комисија за рехабилитационо обештећење бр. 703-00638/21 – 28 од 01.11.2021. године, одбијен је захтев тужиоца за рехабилитационо обештећење (поднет 27.07.2021. године). Решењем Покрајинског фонда за пензијско и инвалидско осигурање – Филијала Нови Сад бр. 148867 181.38/15 од 16.04.2015. године, ставом првим изреке тужиоцу, као рехабилитованом лицу, признат је посебан пензијски стаж у трајању од 5 година, 3 месеца и 4 дана, док је ставом другим решење одбијен захтев тужиоца у делу којим се тражи признавање права на месечну новчану накнаду (посебан додатак). Економско – финансијским вештачењем утврђено је да настала штета тужиоца у периоду издржавања казне од 24.03.1951. године до 10.11.1953. године на име изгубљене зараде – плате за обављени неплаћени рад, са увећањем за прековремени рад, износи 2.303.735,84 динара, а за обављени рад суботом, недељом и државним празницима од 8 месеци (без обрачуна прековременог рада) износи 1.834.879,95 динара, све укупно 4.138.615,79 динара.

Код овако утврђеног чињеничног стања, првостепени суд је нашао да тужиоцу припада право на рехабилитационо обештећење за материјалну штету током издржавања казне за период од 24.03.1951. године до 10.11.1953. године за изгубљене зараду - плату током редовног рада, са увећањем за прековремени рад у оквиру периода издржавања казне, у износу од 2.303.735,84 динара, као и рада суботом, недељом и државним празницима, са увећањем за прековремени рад у оквиру периода издржавања казне, у износу од 1.834.879,95 динара, све са законском затезном каматом од 14.07.2022. године до исплате, насталу услед неоснованог лишења слободe из политичких и идеолошких разлога, с позивом на чланове 1. став 1., 20. став 1. и 26. став 1. Закона о рехабилитацији и чланове 155., 172. став 1. и 189. Закона о облигационим односима. О висини тужбеног захтева за накнаду ова два вида штете првостепени суд је одлучио на основу налаза и мишљења вештака економско финансијске струке. Имао је у виду да тужилац пре лишења слободe био студент и да током поступка није доказао да је у том периоду био и запослен, на којим пословима је радио и колику би зараду остварио. Због тога не може основано да потражује новчану вредност рада и принудног рада, укључујући рад за време државних празника, суботом и недељом током периода незаконитог лишења слободe, већ само штету у виду онога што би зарадио на радном месту на ком је био запослен, да лишења слободe није било.

Другостепени суд је, одлучујући о жалби тужене, преиначио првостепену пресуду у погледу ова два вида накнаде штете и одбио тужбени захтев тужиоца, с позивом на то да пре лишења слободe тужилац није био запослен, а да предмет материјалне репарације може бити само стварна штета у виду зараде коју је заиста и изгубио, а не ону за коју се претпоставља да би је губио, са упориштем у правилу о терету доказивања и правилима из члана 189. став 1. Закона о облигационим односима.

По оцени Врховног суда, другостепена пресуда је у делу који се побија ревизијом заснована је на правилној примени материјалног права.

Закон о рехабилитацији („Службени гласник РС“ бр. 92/11) у члану 3. став 2, члану 20. и члану 26. уређује право рехабилитованих лица на материјалну и нематеријалну штету (рехабилитационо обештећење). То обештећење се остварује у складу са законом којим се уређују облигациони односи.

По члану 155. Закона о облигационим односима-ЗОО, штета се огледа у умањењу нечије имовине и спречавању њеног повећања, као и наношењу другог психичког и физичког бола и страха, за коју штету у овом случају одговора тужена држава јер је проузрокована неправилним радом њених органа, односно органа и њеног правног претходника, у смислу члана 172. став 1. истог закона. Према члану 189. истог закона, оштећени има право како на накнаду обичне штете, тако и на накнаду измакле користи, при чему се при оцени измакле користи узима у обзир добитак који се могао основано очекивати према редовном току ствари или према посебним околностима, а чије остварење спречено штетниковом радњом или пропуштањем.

У конкретном случају чињенично је утврђено да је, пре лишења слободе тужилац био у статусу студента, а да је за време незаконитог лишења слободе од 24.03.1951. године до 10.11.1953. године првих осам месеци обављао рад у радном строју, а након тога на лакшим пословима (у хлебари, а после као травар), што је обухватало како редован рад, тако и прековремени рад, као и рад у дане државних празника, суботом и недељом иако је био слабог здравственог стања. Тужилац је осуђен из идеолошких и политичких разлога због наводно почињеног кривичног дела из члана 9. Закона о кривичним делима против народа и државе (помагања у илегалном прелазу границе), а касније је рехабилитован. Општепозната чињеница је да су лица осуђена из политичких и идеолошких разлога у затворима обављала најтеже физичке послове, без обзира на своје здравствено стање, у дневном трајању много дужем од осмочасовног радног времена, па тако и тужилац (посебно у првих осам месеци).

Међутим, у ситуацији када се не доводи у питање одговорност тужене (и по Закону о рехабилитацији – као посебном пропису, као и по општем пропису - члан 172. ЗОО), када је у питању накнада штете у виду изгубљене зараде-плате за редован рад по ставу Врховног суда тужиоцу не припада тражена правна заштита. Тужилац током поступка није доказао (правило о терету доказивања из члана 231. ЗПП) да је пре лишења слободе био запослен, на којим пословима је радио и колику је зараду остварио. Напротив, утврђено је да је био студент. Због тога, тужилац као рехабилитовано лице не може основано да потражује новчану вредност свог рада током периода лишења слободе јер није доказао да би по редовном току ствари радио и остваривао зараду да до незаконитог лишења слободе није дошло (чланови 155. и 189. ЗОО).

Када је реч о накнади штете због изгубљене зараде за време прековременог рада, као и рада државним празницима, суботом и недељом, неопходно је најпре оквалификовати правну природу потраживања тог вида штете, тј да ли се ради о материјалној или нематеријалној штети. Ово из разлога што Закон о државним

службеницима („Службени лист ФНРЈ“ бр. 62/46), који закон је важио за време на које се позива тужилац, није предвиђао могућност прековременог рада (према члану 53. цитираног закона радно време је било одређено на осам часова дневно). Прековремени рад и рад за празнике нису посебно вредновани. Тужилац је био принуђен да ради прековремено под тешким условима (рад у радном строју), с обзиром да је био слабог здравственог стања, који се може окарактерисати као принудни рад и тортура, што је по међународним конвенцијама и правилима хуманитарног права било забрањено. Конвенција УН против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака (коју је ратификовала и наша земља) забрањује (принудни нељудски рад (члан 14.)). Стога би тужилац имао право на накнаду нематеријалне штете због повреде права личности, услед аката тортуре у смислу члана 26. став 1. Закона о рехабилитацији у вези са чланом 200. ЗОО и чланом 14. цитиране Конвенције УН.

Сходно напред изложеном, на основу члана 414. став 1. ЗПП одлучено је као у изреци.

**Председник већа - судија
Мирјана Андријашевић, с.р.**

За тачност отправка
Заменик управитеља писарнице
Миланка Ранковић